

УТРИМАННЯ ТА ВІДНОВЛЕННЯ КРАЩИХ ВЗІРЦІВ МАЄТКІВ ТА ПАЛАЦІВ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ

В. Смолинець, асистент

Львівський національний аграрний університет

<https://doi.org/10.31734/architecture2018.19.151>

Постановка проблеми. Більшість маєтків Західної України і України загалом нині перебуває у занедбаному стані, хоча і під захистом держави та законів як історична спадщина. Постає питання: чи не є порушенням закону безмовне спостереження, як замки, славетні маєтки наших предків, що будувалися на століття, руйнуються тільки через те, що десь провалився дах, чи його зірвало вітром, десь кислотні дощі руйнують та підмивають стіни, все можливе розкрадають та знищують чорні археологи чи безсовісні «товариші громадяни». Чи можуть колосальні кошти, величезний науково-технічний ресурс та продумана стратегія розвитку цих культурно-історичних осередків української спадщини врятувати їх від цілковитого руйнування та забуття? Наразі ці потуги до значного зрушення не приводять, а проблема поглиблюється. Мізерних коштів, що виділяють, недостатньо для комплексного підходу з реставрації та утримання. Зазвичай вони дають змогу розпочати роботи, не довівши до завершення те, що розпочато, і це привід для спекуляцій та, зрештою, бездумного марнування ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Архітектуру маєтків та палаців Західної України досліджували багато науковців, зокрема О. Мацюк [1], Т. Палков [2], В. Шовчко [3] та ін., проте утримання та пристосування до сучасних потреб не достатньо досліджене.

Постановка завдання. Наше завдання – дослідження методів та способів реставрації й утримання маєтків Західної України, а також використання досліджень об'єктів іноземних взірців садибної архітектури з метою створення плану стратегії максимального збереження та відновлення автентичності й духу епохи часу створення пам'ятки архітектури. Важливе відновлення культурно-виховної функції у формуванні національно-патріотичної думки сучасної української молоді.

Виклад основного матеріалу. На позитивному прикладі європейських країн можемо

дослідити кілька типових зразків вілл та замків. У XIX ст. берег озера Комо, що в Ломбардії на півдні Італії, став престижним місцем відпочинку українських та російських аристократів. Тут розміщені кілька сотень вілл, в яких гостювали, творили та відпочивали такі світила, як Леонардо да Вінчі, Наполеон, Гетте, Байрон, Россіні, Беліні, російські імператори, українські та російські магнати та аристократи. В наші дні, наприклад, одна з вілл належала Лукино Висконті, інші куплені Джоржем Клуні, Михаелем Шумахером, родиною Версаче.

На прикладі вілли Бальбянелло, що входить у води західної сторони озера, можемо проаналізувати етапи утримання та реставрації, що забезпечує результат відмінного стану будівель маєткового комплексу.

У XVI ст. тут жили монахи-капуцини, а 1787 року кардинал і письменник Дуріні. Над каплицею з двома дзвіницями була збудована триаркова галерея. Для бібліотеки та кабінету з географічними картами були відведені тераса та два квадратні корпуси. До вілли ведуть круті доріжки і сходи. Сад розміщений біля схилу високого мису. У наш час, перш ніж власником вілли став державний фонд, вона належала останньому із графів Монзино. Огляд колекцій вілли доступний лише за попереднім записом, але сад відкритий для постійного огляду.

Тепер у європейських країнах чимало замків облаштовують під готелі. У деяких випадках частину замку використовують як музей, а іншу, якщо там і досі живуть власники, залишають для проживання. У такий спосіб пам'ятка приносить прибуток власнику і державі. Наприклад, у замку Шенонсо (Франція, 1513 р., арх. Делорм. Филибер) і досі є власники. У 1913 р. його купила родина Menier, котра й досі ним володіє (див. рис.). Замок Бомінель (1633-1640 рр.) мав багато власників. У 1939 р. його придбав фінансист і бібліофіл Ж. Фюрстенберг, і після Другої світової війни почав реставрацію замку та відновлення садів. Із 1982 р., після смерті господаря, замком володіє фонд Фюстенбурга, а у приміщеннях будівлі було відкрито музей.

Рис. Замок Шенонсо

Маєток – садиба, володіння знатних людей (дворян, старшин, шляхти, купців) і заможних представників інших класів, періоду XVII – початку XX ст. [2].

На території України виділяють кілька основних категорій маєтків, що збереглися: маєтки знатних людей XVII століття; маєтки поміщиків XVIII-XIX ст; міські маєтки XVIII-XIX ст.

До складу класичного маєтку-садиби зазвичай входили панський будинок, кілька флігелів, стайня (конюшня), оранжерея, будівлі для обслуги. Парк біля садиби зазвичай був ландшафтний, із ставками, алеями, альтанками, гротами. Церква переважно була обов'язковою складовою садиби [2].

Садибна культура на Заході України має визначні зразки як у стилі бароко, так і у стилі класицизму.

Доба бароко в Україні співіснувала з декількома війнами та постійними нападами турків, які жили загарбницькими війнами. Постійна загроза турецького нападу визначила особливості садиб на Заході України. Часто це укріплення із садибою, маленькі фортеці або укріплені садиби-замки. Прикладами садиб-укріплень стали Олесько, Збараж, Золочівський замок, Олика (Радзівілів), Підгірці (Підгорецький замок). Виникли

й барокові костели оборонного типу (костел у Старій Солі) [3].

Перлини садиб доби класицизму має на своїх теренах і Україна. Передусім це Вороновиця Можайських (арх. Д. Мерліні, Вінницька обл., збережена нині, Вороновицький музей історії авіації та космонавтики України [4].

На сьогодні замок у Підгірцях реставрують, зали здебільшого закриті для відвідувачів, церква закрита для загалу і руйнується, сад підтримують у більш-менш належному стані. Замок повністю збитковий для держави. Програма відновлення Підгорецького замку, що була взята під патронат экс-президента В. А. Ющенка, практично заморожена, а кошти витрачають на консервацію та утримання персоналу [1].

Краща ситуація в Олеському замку, де розташована постійна експозиція, яку відвідують туристи, залишаючи достатньо коштів для комерційної прибутковості установ, що перебувають на території замку. Також за територією доглядають монахи чоловічого монастиря, розташованого поряд. Ще кращі справи в Кам'янець-Подільському замку, де відбуваються постійні фестивалі, ярмарки, лицарські турніри, що стимулює комерційну активність, яка у свою чергу стимулює реставраційні роботи; важливі розуміння і підтримка

місцевої влади, що створює сприятливу атмосферу для розвитку бізнесу та культурно-соціальних програм, а отже, збільшує потік туристів та забезпечує активний відпочинок місцевих жителів.

За ініціатииви Спілки архітекторів, у володіння якої перейшов замковий комплекс, 1975 року розпочалася реставрація зовнішнього і внутрішнього оздоблення Свірзького замку, з переплануванням під потреби майбутнього Будинку творчості [2]. На сьогодні реставраційні роботи призупинено, і замок занедбаний.

Висновки

1. Для кращого розуміння проблем реконструкції та відновлення українських маєтків дорядянської доби Західної України ми розглянули досвід Західної Європи, та проаналізували власний.

2. Помітний ефективний досвід Західної Європи стосовно збереження кращих замків, вілл, маєтків, де більшість у приватних руках, з обмеженнями та контролем держави на утримання

і частковим доступом до пам'ятки архітектури, а також у власності фондів, що є напівкомерційними структурами з чіткими соціально-культурними зобов'язаннями.

3. В Україні на території маєтків та замків має співіснувати державна та приватна власність із суворим контролем та постійним моніторингом суспільних культурно-історичних організацій, з прописаними в законі правами та обов'язками сторін. На сьогодні це найефективніший спосіб утримання та функціонування величезних маєткових комплексів.

Бібліографічний список

1. Мащок О. Я. Замки і фортеці Західної України. Історичні мандрівки. Львів: Центр Європи, 2005. 192 с.
2. Палков Т. Замки Львівщини. Історія та легенди: путівник. Львів: Ладекс, 2007. 64 с.
3. Шовчко В. Пам'ятки України. URL: <http://zabytki.in.ua/uk/585/svirzhskii-zamok-na-lvivshchini>. (дата звернення: 13.02.2016).
4. Родічкін І., Родічкіна О. Старовинні маєтки України. Київ: Мистецтво, 2009. 384 с.

Смолинець В.

УТРИМАННЯ ТА ВІДНОВЛЕННЯ КРАЩИХ ВЗІРЦІВ МАЄТКІВ ТА ПАЛАЦІВ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ

Проаналізовано методи та способи реставрації й утримання маєтків Західної України, а також розглянуто об'єкти іноземних взірців садибної архітектури, приклади пристосування до сучасних потреб.

Проведено дослідження маєтків Західної України і України загалом, які нині перебувають у занедбаному стані. Розглянуто питання про порушення закону про безмовне спостереження, як замки, славетні маєтки наших предків, руйнуються тільки через те, що десь провалився дах, чи його зірвало вітром, десь кислотні дощі руйнують та підмивають стіни. Мізерних коштів, що виділяють, не достатньо для комплексного підходу з реставрації та утримання.

Розглянуто історичний досвід розвитку і характерні особливості садиб на Заході України. Часто це укріплення із садибою, маленькі фортеці або укріплені садиби-замки. Прикладами садиб-укріплень стали Олесько, Збараж, Золочівський замок, Олика (Радзівіллів), Підгірці (Підгорецький замок).

Проаналізовані будівлі замків у Підгірцях, Свіржі та Олеську. Підгорецький замок реставрують, зали здебільшого закриті для відвідувачів. Замок повністю збитковий для держави. Програма відновлення Підгорецького замку, що була взята під патронат экс-президента В. А. Юшенка, практично заморожена, а кошти витрачають на консервацію та утримання персоналу.

Краща ситуація в Олеському замку, де розташована постійна експозиція, яку відвідують туристи, залишаючи достатньо коштів для комерційної прибутковості установ, що перебувають на території замку.

Для ліпшого розуміння проблем реконструкції та відновлення українських маєтків дорядянської доби Західної України розглянуто досвід Західної Європи та проаналізовано власний.

Ключові слова: маєтки-садиби, замки, вілли, реставрація, пам'ятка архітектури, відновлення.

Smolynets V.

MAINTENANCE AND RESTORATION OF THE BEST EXAMPLES OF ESTATES AND PALACES OF WESTERN UKRAINE

The methods and methods of restoration and maintenance of estates of Western Ukraine are analyzed, as well as objects of foreign models of garden architecture are considered, examples of adaptation to modern needs.

The study of the estates of Western Ukraine and Ukraine in general, which are now in an abandoned state. The issue of the violation of the law on silent observation, such as the castles, the glorious estates of our ancestors, is

being destroyed only because of the fact that somewhere the roof failed, or it was torn by the wind, somewhere the acid rains destroy and wash the walls. The scarce funds that are allocated are not sufficient for an integrated approach to restoration and maintenance, which usually allows the work to begin, without putting an end to what has been started, it is a decisive factor, as well as an occasion for speculation and, ultimately, thoughtless waste of resources.

The historical experience of development and characteristic features of farmsteads in the west of Ukraine are considered. Often this is a fortification with a mansion, small fortresses or fortified castle estates. Examples of manor fortifications include Olesko, Zbarazh, Zolochivsky Castle, Olika (Radziwill), Pidhirtsi (Pidhirtsi castle)

The buildings of castles in Pidhirtsi, Svirzhy and Olesko are analyzed. Pidhirtsi castle is restored; the halls are mostly closed to visitors. The castle is completely unprofitable for the state. The program of the restoration of Pidhirtsi castle, which was taken under the patronage of former President V. Yushchenko, is practically frozen, and the funds are spent on conservation and maintenance of personnel.

The best situation in the Oleska castle, where there is a permanent exposition visited by tourists who leave enough money for the commercial profitability of institutions located in the castle.

The experience of Western Europe was considered, and its own analysis was analyzed. For a better understanding of the problems of reconstruction and restoration of Ukrainian estates before the Soviet era of Western Ukraine.

Key words: manor houses, castles, villas, restoration, architectural monument, restoration.

Стаття надійшла 23.01.2018.